

УДК 027.54-052:00465-04383

Тетяна Коваль,

канд. іст. наук,

зав. відділу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Ірина Шевченко,

зав. сектору Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ БД «ЧИТАЧІ НБУВ» НА ПЛАТФОРМІ АБІС ІРБІС

Стаття розкриває ключові моменти формування та використання БД «Читачі НБУВ» на платформі автоматизованої бібліотечної інформаційної системи ІРБІС. Йдеться про оптимізацію функцій автоматизованого робочого місця пункту запису читачів (АРМ ПЗЧ), зокрема про автоматичний облік читачів з використанням різних типів читацьких квитків і разових перепусток. У статті подано розлоге тлумачення нормативно-правових документів, що регламентують таку діяльність. Перераховується низка технологічних операцій, які дають змогу проводити системне маркетингове вивчення цільової читацької аудиторії.

Ключові слова: автоматизована бібліотечна інформаційна система ІРБІС, автоматизоване робоче місце пункту запису читачів, БД «Читачі НБУВ».

2012 року в НБУВ було впроваджено автоматизовану бібліотечну інформаційну систему (далі – АБІС) ІРБІС як інтегроване типове рішення у галузі автоматизації традиційних бібліотечних технологій. Розроблена для виконання бібліотечно-інформаційних процесів будь-якої складності, АБІС ІРБІС забезпечила створення та підтримку великої кількості БД в НБУВ.

Водночас відділом програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж НБУВ було розроблено нове автоматизоване робоче місце пункту запису читачів (далі – АРМ ПЗЧ) для формування та використання БД «Читачі НБУВ» з використанням засобів АРМу «Каталогізатор» АБІС ІРБІС та системи персоналізації пластикових карток IDCardMaster (ТОВ «Поллі-Сервіс», м. Київ)

Зокрема, АБІС ІРБІС оптимізувала автоматичний облік читачів з використанням різних типів читацьких квитків і разових перепусток: постійних пластикових читацьких квитків та тимчасових паперових читацьких квитків та разових перепусток двох видів (для ознайомлення з

каталогами бібліотеки без права користування фондами та електронними інформаційними ресурсами (далі – ЕІР); з правом користування фондами та ЕІР у випадку, коли читач забув взяти з собою свій читацький квиток), що не передбачалося у її попередньому (стандартному) рішенні.

Також було розроблено низку програмних засобів щодо оптимізації функцій АРМ ПЗЧ з такими напрямками:

❖ запис читачів до бібліотеки та їх перереєстрація з оформленням пластикових читацьких квитків (електронних реєстраційних документів користувачів);

❖ тимчасовий запис читачів;

❖ віддалений запис читачів;

❖ видача дублікатів втрачених читацьких квитків;

❖ фотографування читачів та передача фотографій до БД;

❖ друк пластикових читацьких квитків;

❖ перегляд та редагування відомостей про користувачів.

Відомості БД «Читачі НБУВ» складаються з 26 полів, які містять персональні дані про кожного окремого користувача НБУВ:

● прізвище;

● ім'я;

● по батькові;

● колишні або помилкові прізвища;

● рік народження;

● серія та номер паспорта;

● e-mail (електронна адреса);

● стать;

● категорія;

● шифр спеціальності;

● освіта;

● місце навчання;

● громадянство;

● домашня адреса;

● телефон;

● примітки.

● номер читацького квитка;

● дата запису до бібліотеки;

● дата перереєстрації;

● дата, до якої записаний читач;

- ◉ дата віддаленого запису до бібліотеки;
- ◉ право користування бібліотекою (містить інформацію про читачів-порушників, які позбавлені права користування бібліотекою);
- ◉ дата видачі дублікату читацького квитка;
- ◉ дата видачі разової перепустки до бібліотеки;
- ◉ дата видачі перепусток (у випадках, коли читач забув свій читацький квиток);
- ◉ ім'я файлу з фотографією читача.

Для забезпечення контролю додержання бібліотекарем-оператором АРМу ПЗЧ технологічної дисципліни та якості роботи у процесі формування та використання БД «Читачі НБУВ» у кожному записі БД автоматично зберігається його прізвище та дата створення ним запису, а також назва бібліотечної операції, яка виконувалася (зокрема введення або редагування відомостей у цьому записі).

БД «Читачі НБУВ» зберігається на серверах НБУВ та призначена виключно для внутрішнього використання. Персональні дані користувачів (тобто відомості, за якими вони ідентифікуються) є інформацією з обмеженим доступом. АРМ ПЗЧ забезпечує конфіденційність, цілісність наданої інформації та її захист від несанкціонованого доступу. Це регламентується нормативно-правовими документами:

- ◉ Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [1];
- ◉ Типові правила користування бібліотеками України [2];
- ◉ Закон України «Про захист персональних даних» [3];
- ◉ Типовий порядок оброблення персональних даних у базах персональних даних, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 30.12.2011 № 3659/5, зареєстрованим у Мін'юсті 03.01.2012 за № 1/20314 [4];
- ◉ Статут НБУВ (затверджений розпорядженням Президії НАН України від 11 грудня 2009 р. № 747);
- ◉ Правила користування НБУВ, затверджені 2013 року.

Спираючись на ст. 6 Закону України «Про захист персональних даних», оброблення персональних даних користувача НБУВ здійснюється за його згодою. Згідно зі ст. 19 Закону України «Про бібліотеки та бібліотечну справу», використання бібліотеками відомостей про користувачів бібліотеки та їх інтереси з будь-якою метою, крім наукової, без їх згоди не допускається.

Згідно з п. 3.1. Типових правил користування бібліотеками в Україні,

для запису до НБУВ користувачі пред'являють паспорт або документ, що його замінює, ознайомлюються з правилами користування бібліотекою, підписують зобов'язання їх виконувати та надають персональні дані для заповнення реєстраційної картки. У разі зміни місця проживання, зазначеного у паспорті, користувач має негайно повідомити про це бібліотеку у місячний термін.

Втім, згідно з пунктом 2, частина 1, стаття 11 Закону України «Про захист персональних даних» передбачає право бібліотек, без отримання окремої згоди користувача, обробляти його паспортні дані, фотозображення та інформацію щодо місця його проживання. Вся інша інформація про користувача, яку бібліотека вважає за необхідне обробляти (наприклад, освіта, місце навчання, роботи тощо), може збиратися та зберігатися тільки за згодою користувача.

Згідно зі статтею 2 цього Закону добровільне надання такої інформації свідчитиме про згоду користувача на оброблення цієї інформації та не потребує формального підтвердження у формі окремого документу.

Оброблення персональних даних користувачів НБУВ у БД «Читачі НБУВ» проводиться з метою їх ідентифікації як користувачів бібліотеки та для створення інтегрованої, автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи реєстрації читачів. Оброблення персональних даних користувачів є необхідною для дослідження соціально-демографічних характеристик читацького складу НБУВ (або еволюційного складу читачів НБУВ) та для підготовки визначеної законодавством статистичної та іншої звітності.

Введення, редагування, контроль, зберігання, пошук, перегляд і видалення відомостей про читачів із БД «Читачі НБУВ» забезпечує АРМ ПЗЧ із застосуванням таких технологічних операцій:

- автоматичне формування значень низки полів записів БД;
- формально-логічний контроль повноти та правильності заповнення полів / підполів записів БД;
- контроль дублетності (перевірка наявності в БД відомостей про декількох читачів НБУВ зі збіжними номерами читацьких квитків, паспортними даними та \ або прізвищем, іменем, по батькові та роком народження).

АРМ ПЗЧ надає максимальні засоби для введення та редагування відомостей про читачів з використанням:

- меню-довідників (простих та ієрархічних, які застосовуються при введенні / коригуванні категорії, шифру спеціальності, освіти читача);

- пошукових словників (використовуються при введенні / коригуванні імені);
- по-батькові, серії паспорта, місця навчання, громадянства користувача;
- перемикачів та вкладених робочих аркушів (використовуються як сценарій вводу, який забезпечує введення / корегування означеного набору елементів даних (полів), розташованих у визначеній послідовності);
- фотографування читачів;
- попередньої (до друку пластикових читацьких квитків) перевірки на екрані монітору якості отриманих фотографій та наявності помилок в інформації про читачів;
- друку пластикових читацьких квитків;
- перегляду відомостей про читачів;
- статистичного аналізу відомостей (інформації) про читачів НБУВ.

З метою подальшого статистичного аналізу інформації з БД «Читачі НБУВ» та підготовки статистичних звітів за його результатами використовуються спеціалізовані статистичні форми, за якими формуються статистичні розподіли відомостей про читачів НБУВ у режимі «Статистика» АРМУ «Каталогізатор» та пошукові словники, які забезпечують отримання різноманітних статистичних даних за статистичними розподілами:

- категорія читачів, записаних до НБУВ за певний період часу з отриманням читацьких квитків;
- шифр спеціальностей читачів, записаних до НБУВ за певний період часу з отриманням читацьких квитків;
- освіта читачів, записаних до НБУВ за певний період часу з отриманням читацьких квитків;
- стаття читачів, записаних до НБУВ за певний період часу з отриманням читацьких квитків;
- категорія та шифр спеціальностей читачів, записаних до НБУВ за певний період часу з отриманням читацьких квитків;
- категорія читачів, віддалено записаних до НБУВ за певний період часу;
- шифр спеціальностей читачів, віддалено записаних до НБУВ за певний період часу;
- освіта читачів, віддалено записаних до НБУВ за певний період часу;
- стаття читачів, віддалено записаних до НБУВ за певний період часу;

- категорія та шифр спеціальностей читачів, віддалено записаних до НБУВ за певний період часу;
- категорія читачів, записаних до НБУВ за певний період часу з отриманням читацьких квитків та / або віддалено;
- шифр спеціальностей читачів, записаних до НБУВ за певний період часу з отриманням читацьких квитків та/або віддалено;
- освіта читачів, записаних до НБУВ за певний період часу з отриманням читацьких квитків та/або віддалено;
- стаття читачів, записаних до НБУВ за певний період часу з отриманням читацьких квитків та/або віддалено;
- категорія та шифри спеціальностей читачів, записаних до НБУВ за певний період часу з отриманням читацьких квитків та / або віддалено;
- категорія читачів, перереєстрованих в НБУВ за певний період часу з отриманням читацьких квитків;
- шифр спеціальностей читачів, перереєстрованих в НБУВ за певний період часу з отриманням читацьких квитків;
- освіта читачів, перереєстрованих в НБУВ за певний період часу з отриманням читацьких квитків;
- стаття читачів, перереєстрованих в НБУВ за певний період часу з отриманням читацьких квитків;
- категорія та шифрами спеціальностей читачів, перереєстрованих в НБУВ за певний період часу з отриманням читацьких квитків;
- категорія читачів, які отримали перепустки до каталогу НБУВ за певний період часу;
- шифр спеціальностей читачів, які отримали перепустки до каталогу НБУВ за певний період часу;
- освіта читачів, які отримали перепустки до каталогу НБУВ за певний період часу;
- стаття читачів, які отримали перепустки до каталогу НБУВ за певний період часу;
- категорія та шифр спеціальностей читачів, які отримали перепустки до каталогу НБУВ за певний період часу;
- категорія читачів, які отримали перепустки до бібліотеки у зв'язку з тим, що вони забули свої читацькі квитки, за певний період часу;
- шифр спеціальностей читачів, які отримали перепустки до бібліотеки у зв'язку з тим, що вони забули свої читацькі квитки, за певний період часу;

- освіта читачів, які отримали перепустки до бібліотеки у зв'язку з тим, що вони забули свої читацькі квитки, за певний період часу;
- стать читачів, які отримали перепустки до бібліотеки у зв'язку з тим, що вони забули свої читацькі квитки, за певний період часу;
- категорія та шифр спеціальностей читачів, які отримали перепустки до бібліотеки у зв'язку з тим, що вони забули свої читацькі квитки, за певний період часу.

Така широка палітра статистичних розподілів АРМу «Каталогізатор» АБІС ІРБІС дає оптимальну можливість:

- ідентифікувати користувачів за БД «Читачі НБУВ»;
- проводити комплексний аналіз складу користувачів НБУВ;
- простежувати зміни у соціально-демографічних характеристиках складу користувачів НБУВ;
- оперативно отримувати статистичні дані для вироблення заходів щодо оптимізації системи бібліотечно-інформаційного обслуговування.

Системне вивчення читацької аудиторії НБУВ за допомогою електронної реєстрації в БД «Читачі НБУВ» дає можливість комплексного аналізу читацьких структурних змін, що є необхідною умовою для уточнення змісту читацьких інформаційних потреб, коригування комплектування бібліотечних фондів, упровадження інноваційних форм бібліотечно-інформаційного сервісу як головного напрямку бібліотечної діяльності.

У перспективі – впровадження електронної форми реєстрації віддалених користувачів; вирішення методичних, технологічних, матеріально-технічних, кадрових та організаційних завдань, що виникають у процесі впровадження у бібліотечну практику сучасних автоматизованих бібліотечних інформаційних систем.

Список використаних джерел

1. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. // Відом. Верх. Ради України, – 1995. – № 7.
2. Типові правила користування бібліотеками України, затверджені Міністерством культури і мистецтв України 5 травня 1999 року № 275.
3. Про захист персональних даних : Закон України від 16.05.2013 р. // Відом. Верх. Ради України. – 2010. – № 34.
4. Типовий порядок обробки персональних даних у базах персональних даних, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 30.12.2011 № 3659/5, зареєстрований у Мін'юсті 03.01.2012 за № 1/20314.

5. Досвід автоматизації бібліотечних процесів на пункті запису читачів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / І. Чабан // Наук. праці НБУВ. – 2008. – Вип. 20. – С. 112–114.

6. Досвід упровадження системи ІРБІС-64 на пункті запису читачів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / І. Чабан // Наук. праці НБУВ. – 2013. – Вип. 38. – С. 334–349.

7. Система автоматизації бібліотек ІРБІС-64. Общее описание системы. – М. : ГПНТБ России, 2004. – 259 с.

8. Автоматизоване робоче місце пункту запису читачів. Інструкція оператора / укл. : І. А. Чабан. – К., НБУВ НАН України, 2014 – 83 с. – (Затверджено Генеральним директором НБУВ).

Стаття надійшла до редакції 28.03.2016 р.

UDC 027.54-052:00465-04383

Tetiana Koval,

Ph.D., Head of Department of integrated library service,
Vernadsky National Library of Ukraine

Iryna Shevchenko,

Head of sector recording and monitoring visits, Department of integrated
library service, Vernadsky National Library of Ukraine

Formation and use databases «Vernadsky National Library readers» on the platform IRBIS ALIS

2012 in the Vernadsky National Library was introduced Automated Library Information System (hereinafter – ALIS) IRBIS as a typical integrated solutions in automation of traditional library technologies. Designed for library and information processes of any complexity, ALIS IRBIS provided to create and support a large number of databases in Vernadsky National Library.

The Department of software and technological support networks Vernadsky National Library has developed a new workstation entry point readers (hereinafter – PZCH AWP) for the development and use of the database «Vernadsky National Library Readers» with the use of workstation «Cataloguer» ALIS IRBIS and system of personalization of plastic cards IDCardMaster. ALIS IRBIS optimized automatic telling readers using different types of readers' tickets and one-time passes.

Information database «Vernadsky National Library Readers» consisting of the 26 fields that contain a personal data about each user Vernadsky National Library. DB «Vernadsky National Library Readers» stored on servers Vernadsky National Library and is intended solely for internal use. Personal data of users is classified as limit information. ARM PZCH provides confidentiality, the integrity of the information and protect it from unauthorized access.

Processing of personal data of users in the database Vernadsky National Library «Vernadsky National Library Readers» conducted to identify them as library users and to create an integrated, automated library-information system of registration of readers. Processing of personal data of users is necessary to study the socio-demographic characteristics of readers Vernadsky National Library and prepare statistical and other reports.

For the purpose of statistical analysis of data from the database «Vernadsky National Library Readers» and prepare statistical reports using specialized statistical forms, which formed the statistical distribution of information about readers Vernadsky National Library in the «Statistics «workstation» Cataloguer» and search dictionaries that provide obtaining various statistics.

Systematic study of readership Vernadsky National Library via e-registration in the database «Readers Vernadsky National Library» enables comprehensive analysis of readers structural change, which is essential to clarify the content of reader information needs correction acquisition of library collections, innovative forms of library and information services as the main direction library activities.

Keywords: integrated library system «Irbis», workstation entry point readers, DB «Vernadsky National Library Readers».

УДК 027.54-052:00465-04383

Татьяна Коваль,

канд. ист. наук, зав. отделом Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского

Ирина Шевченко,

зав. сектором Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского

Формирование и использование БД «Читатели НБУВ» на платформе АБИС ИРБИС

В 2012 г. в НБУВ была введена Автоматизированная библиотечная информационная система (далее – АБИС) ИРБИС как интегрированное типовое решение в области автоматизации традиционных библиотечных технологий. Разработанная для выполнения библиотечно-информационных процессов любой сложности, АБИС ИРБИС обеспечила создание и поддержку большого количества БД в НБУВ.

Отдел программно-технологического обеспечения компьютерных сетей НБУВ разработал автоматизированное рабочее место пункта записи читателей (далее – АРМ ПЗЧ) для формирования и использования БД «Читатели НБУВ» с использованием средств АРМ «Каталогизатор» АБИС ИРБИС и системы персонализации пластиковых карт IDCardMaster. АБИС ИРБИС оптимизировала автоматический учет читателей с использованием различных типов читательских билетов и разовых пропусков.

Сведения БД «Читатели ББК» состоят из 26 полей, которые содержат персональные данные о каждом отдельном пользователе НБУВ. БД «Читатели НБУВ» хранится на серверах НБУВ и предназначена исключительно для внутреннего использования. Персональные данные пользователей (то есть сведения, по которым они идентифицируются) являются информацией с ограниченным доступом. АРМ ПЗЧ обеспечивает конфиденциальность, целостность предоставленной информации и ее защиту от несанкционированного доступа.

Обработка персональных данных пользователей НБУВ в БД «Читатели НБУВ» проводится с целью их идентификации как пользователей библиотеки, а также для создания интегрированной, автоматизированной библиотечно-информационной системы регистрации читателей. Обработка персональных данных пользователей является необходимым для исследования социально-демографических характеристик читательского состава НБУВ и подготовки статистической и другой отчетности.

С целью статистического анализа информации из БД «Читатели НБУВ» и подготовки статистических отчетов используются специализированные статистические формы, по которым формируются статистические ведомости о читателях НБУВ в режиме «Статистика» АРМ «Каталогизатор», а также поисковые словари, обеспечивающие получение статистических данных.

Системное изучение читательской аудитории НБУВ с помощью электронной регистрации в БД «Читатели НБУВ» дает возможность комплексного анализа изменений читательского контингента, что является необходимым условием для уточнения читательских информационных потребностей, корректировки комплектования библиотечных фондов, внедрения инновационных форм библиотечно-информационного сервиса как главного направления библиотечной деятельности.

Ключевые слова: научная библиотека, НБУВ, неудовлетворенные запросы пользователей, информационно-коммуникационные технологии, база данных, статистика, межбиблиотечный абонемент, электронная доставка документов.